

Др Алексеј Тимофејев, научни сарадник
Институт за новију историју Србије
Београд

Историја женског покрета у царској Русији – Зашто се у царској Русији није формирао јак феминистички покрет? –

**Ирина Јукина, Русский феминизм как вызов современности,
СПб, 2007.**

Друштвена историја незамислива је без родних студија, за које је руска историографија усвојила енглески назив цендер студије. Савремени истраживачи родних студија у Русији¹ посвећују знатну пажњу историјату борбе за права жена, ослањајући се у својим радовима на савремену методологију, али у исто време и на истраживања урађена у радовима претходника за време доминације монопартијске идеологије у прошлом веку.² Најопсежнији историјат борбе за једнакост и родну равноправност у Русији садрже радови Ирине Јукине, шефа катедре за родне студије Невског института за језик и културу, координатора Петроградског клуба жена историчара. Њена књига о феминизму у царској Русији је, као изазову савремености, објављена 2007. године. Ово обимно дело представља не само значајан истраживачки подухват већ и врсну синтезу незаобилазну у контексту проучавања друштвене историје.

---

¹ Хасбулатова О.А., Гафизова Н.Б., *Женское движение в России (Вторая половина XIX-начало XX века)*, Иваново 2003; *Мужские ответы на женский вопрос в России (вторая половина XIX - первая треть XXвв)*. Антология., Сост. и общ. ред. В. Успенская, Тверь 2005; Пономарева В.В., Хорошилова Л.В., *Мир русской женщины: семья, профессия, домашний уклад XVIII – начало XX века*, Москва 2009; Пушкарева Н., *Частная жизнь женщины в Древней Руси и Московии: невеста, жена, любовница*, Москва 2011; Пушкарева Н., *Частная жизнь русской женщины XVIII века*, Москва 2012.

² Миловидова Э., *Женский вопрос и женское движение*, Москва-Ленинград 1929; Смирнова В.Н., *Из истории борьбы за разоблачение буржуазного феминизма в России*, Казань 1967; Тишкин Г.А., *Женский вопрос в России: 50-60-е годы XIX века*, Ленинград 1984.

М. И. Покровска (1852–?), М. А. Чехова (1866–1937),
А. В. Тиркова (1869–1962), П. Н. Шишкина-Јавејн

Ауторка издваја неколико фаза женског покрета у Русији. Прву фазу (1858–1905) она издваја од почетка либералних реформи Александра II до почетка руске револуције. Поред спољних („политичких“) фактора стварања женског покрета, Јукина је издвојила и унутрашње – кризу традиционалног друштва, стварање нових социјалних група и пре свега бројне, школоване, али недовољно плаћене групе тзв. разночинаца. Ауторка покушава да издвоји неколико дискурса „женског питања“ – званични дискурс формиран 1830–1840. године, и незванични, односно јавни дискурс формиран 1850–1860. године, на различите начине у штампи демократског и конзервативног правца. Затим се издваја тумачење женског питања у књижевности тога доба. У свим тим дискурсима различито су били уочени криза патријархалне породице и појава носитељки нових идеја – тзв. нихилисткиња, нових жена и радикалки. Посебну пажњу Ирине Јукине привукле су пионирке женског покрета у Русији тога доба – М. В. Трубникова (Ивашева) (1835–1897), Н. В. Стасова (1822–1895), А. П. Философова (Дјагилева) (1837–1912), А. Н. Енгелгардт (Макарова) (1838–1903), М. К. Цебрикова (1835–1917), Н. А. Белозерска (Ган) (1838–1912), Е. И. Конради (Бочечкарова) (1838–1893), Е. О. Лихачева (1836–1904), М. Н. Анзиминова (Литке) (1831–1910), В. П. Тарновская (Зурова) (1844–1913). Према истраживању Јукине, активност покрета развијала се кроз Друштво за обез-

беђење јефтиних станова и друге помоћи за становнике Петрограда, Друштво женског рада, Женску издавачку задругу и Руско друштво за узајамну помоћ, чију делатност је реконструисала ауторка. Веома значајан део бриге о борби за иста права представљали су потези усмерени на едукацију жена и омогућавање родне равноправности у приступу свим професијама. Стога су у Русији били формирани посебни курсеви – више школе. То су били Женски лекарски курсеви и Виши женски курсеви. Младе становнице царске Русије школовале су се и у педагошким, техничким и комерцијалним (економским) школама. Ради подршке женском образовању били су формирани Друштво за помагање Виших женских курсева и Друштво за помагање женских пољопривредних школа.

Другу фазу (1905–1918) Јукина назива „феминистичком“ мада је опет издваја на основу деловања спољних („политичких“) фактора, а не органског развоја самог женског покрета. Од 1905. године у Русији се појавио изборни парламент – Дума, са посланицима више политичких странака. Јукина супротставља мизогинију официјалне штампе са мобилизационим контекстом опозиционих медија, посебно носиоце левичарске штампе. У исто време појављује се и чисто феминистичка публицистика, у којој се уочавају одређене нијансе: од тражења „мушких права за жене“ (М. Покровска) до „равноправност уз различитост“ (О. Шапир). Појављује се и марксистички правац феминизма који симболише А. М. Колонтај. Тада се као најбитније припаднице феминистичког покрета издвајају А. Н. Шабанова (1848-1932), О. А. Шапир (1850–1916), М. И. Покровска (1852–?), М. А. Чехова (1866–1937), А. В. Тиркова (1869-1962), П. Н. Шишкина-Јавејн (1875–1947) и Е. Д. Кускова (1869–1958). Развој посебних женских друштвених организација ишао је преко Руског друштва за узајамну помоћ, које је наставио свој рад, те преко нових организација – Савеза за равноправност жена, Женске прогресивне партије и Руске лиге за равноправност жена. Широки кругови жена, посебно у унутрашњости, формирали су и женске задруге и клубове у којима није било посебног феминистичког набоја. У исто време (1907) настаје и националистичко-монархистичко женско удружење, које је требало да брани патријархалне вредности – Савез руских жена. Овај огроман број женских организација учествовао је у спровођењу општеруских женских конгреса: институционални (1908), за борбу против „трговине женама“ (1910), за просвету жена. Очигледно је да је до великих промена у друштву *де факто* (у односу на занимања) дошло услед Првог светског рата, а *де јуре* (у односу на свеопште изборно право) дошло је услед Фебруарске револуције. Илустративно је да је и сама револуција започела женским протестима у бескрајним редовима за хлеб у Петрограду. После револуције одржан је наредни Општеруски женски конгрес, у априлу 1917. године. У исто време долази до стварања женских совјета и трагања за новим облицима организације. Међутим, победом бољшевика женско се питање почело решавати на начин на који је то предлагала А.

М. Колонтај и И. Арманд, стварањем „женских одсека“ и претварањем жена у „војнике револуције“. Познато је да се чедан и револуцији посвећен живот који су оне заговарале битно разликовао од њиховог приватног живота.³

На крају свог рада Ирина Јукина дошла је до оправданог закључка да је женски покрет у Русији био уједно резултат и услов за модернизацију и демократизацију друштва. Убрзана модернизација услед рата и револуције није остављала места за демократизацију друштва. Крвава и једноставна логика револуције потискивала је „женско питање“ у либералном или, како су то бољшевици формулисали, у „буржоаском“ смислу. Вероватно се у томе и крије одговор на питање које ауторка монографије поставља на почетку свог истраживања: Зашто се у Русији није формирао јак феминистички покрет?

---

³ Арманд И.Ф., *К историји движења работниц в России*, Одесса 1920; Коллонтај А.М., *К историји движења жєницєн работниц в России*, Харьков 1920.